

YASHIL

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№6

Google Scholar

OPEN ACCESS

ULRICHSWEB[®]
GLOBAL SERIALS DIRECTORY

OpenAIRE

ROAD

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

Academic
Resource
Index
ResearchBib

ISSN
INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

CYBERLENINKA

BASE

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

Crossref

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Elektron nashr. 812 sahifa.

E'lon qilishga 2025-yil 1-iyunda ruxsat etildi.

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldix'o'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Luis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

O'zbekistonda yashil iqtisodiyotni shakllantirishda xitoy va rossiya investitsiyalarining qiyosiy tahlili.....	20
Malikov Numonjon Kamalovich	
Raqamli texnologiyalarning makroiqtisodiy barqarorlikka ta'siri	26
Sherzod Rajabov, Istora Abdusalomova	
Reducing inequality through human capital development: a comparative analysis of policies in the european union and uzbekistan	30
Ilxomjonov Jaxongir Alisher o'g'li	
Hududiy raqamli infratuzilmaning xizmat ko'rsatish sektoriga ta'siri: samarqand viloyati misolida	39
Musinov Dilshod Sultanovich	
Ways to improve quality in hotels through digital technologies	44
N.A. Rakhmonova	
Проблемы и пути внедрения механизма налогового стимулирования центров инновационного роста нового узбекистана.....	48
Умаров Б. С.	
Влияние протекционистской политики на инвестиционные стратегии промышленных предприятий.....	55
Ёдгоров Сардорбек Самадович	
Fiskal siyosat tahlili: aholi bandligi; aholi daromadlari; soliqqa tortish.....	61
Isroilov Boxodir Ibragimovich, Navruzova Farog'at Abdihamid qizi	
Problems in entrepreneurial potential development: a comprehensive analysis of contemporary barriers and challenges	67
Baxtiyor Xabibullayev Abdulvoxid o'g'li	
Tijorat banklarida aholi omonatlarining jozibadorligini oshirishning metodologik asoslari va amaliy yo'nalishlari	73
Xakimov Zoxid Norbo'tayevich	
To'lov aylanmasining mohiyatini aniqlashda to'lov va to'lov oqimlarining roli.....	78
I.F.Sayfiddinov	
Moliyaviy inklyuzivlikni ta'minlovchi samarali soliq siyosati.....	83
Artikov Ne'matulla Abdusalamovich	
Youth, digital finance, and the gig economy in uzbekistan	86
Akmal Boymurodov	
Aktsiyadorlik jamiyatlari korporativ boshqaruvda qaror qabul qilishda raqamli texnologiyalardan foydalanish masalalari	91
Xabibullaeva Shirinxon Tohir qizi	
В условиях трансформации обеспечение развитие образования и нуки в сфере подготовки управленческих кадров	98
Суюнов Дилмурод Холмурадович	
Ипотечное кредитование как инструмент социальной политики в узбекистане	104
Базарова Нигора Равшановна	
Kichik biznes subyektlari tomonidan hudud aholisi bandligini ta'minlashning ijtimoiy va iqtisodiy natijalari.....	110
Ergasheva Nigora Abdigapparovna	
Kichik korxonalar istiqbolli hududlarda sanoat ishlab chiqarish holati dinamikasi.....	114
Xonto'rayev Obbosxon Kamolxon o'g'li	
Banklarning aktivlarini daromadliligini oshirish yo'llari	118
Elbusinova Umida Khamidullaevna	

Ekologik omillar o'zgarishining dehqon xo'jaliklari yalpi hosiliga ta'siri	123
Otamurodova Dildora Abdukrimovna	
O'zbekiston tijorat banklarining yashil iqtisodiyotdagi o'rni	128
Eshev Furqat A'zamovich, Ibragimova Feruza Axtamovna, Jumanazarova Malika Baxtiyorovna, Raxmatova Mohina Dilmurod qizi	
Использование интеллектуальных технологий в процессе обслуживания клиентов банка	132
Хашимова Дилёра Пахритдиновна	
Innovatsion faoliyatning moliyaviy rag'batlantirish va boshqaruv samaradorligini belgilovchi omil va jihatlari.....	138
Baxriddinov Nodirbek Zamirdinovich	
Import tovarlari bo'yicha aksiz solig'ini undirishning nazariy asoslari.....	143
Abdurasulov Murodjon Bahrom o'g'li	
Роль цифровых валют центральных банков в модернизации платёжной инфраструктуры: мировой опыт и перспективы Узбекистана	150
Срожиддинова З.Х., Тухтасинова Д.Н.	
Tijorat banklarida chakana to'lov tizimlarini nazariy asosi.....	155
Sultonov Davronjon Rustam o'g'li	
Tikuv-trikotaj korxonalarida raqobatbardoshlikni oshirishda strategik menejmentning roli	161
Mamatraimov Islom Mamanazarovich	
Ta'lim, ekologiya va raqamlashtirish sohalarida bolalar va o'smirlar turizmini integratsiyalash: xalqaro tajribalar va O'zbekiston.....	170
Islomova Dilrabo Salomovna	
Iqtisodiy masalalarni matritsalar nazariyasi asosida modellashtirish va python dasturlash tilida yechish.....	175
Tojiyev Ilhom Ibraimovich, To'rayeva Feruza Dilmurodovna, Namozova Barchinoy G'ayrat qizi, Baxronova Zuhra Otaniyoz qizi	
Pul bozori barqarorligini ta'minlashda tijorat banklarida likvidlikni boshqarish samaradorligi	188
Sattorova Nasiba G'aniyoz qizi	
The role of digitalization of healthcare in the implementation of the safe city project	192
Akbarjon Iminov	
Аутоиммунные поражения центральной нервной системы, возникающие после стрептококковой инфекции	198
Умарова Саодат Сулаймоновна, Нормакматов Бахтиёр Ботиралиевич	
Iqtisodiyotiga yo'naltirilgan investiyalar tahlili.....	204
Namozov Olim Botirovich	
Creating a favorable climate for investment in agriculture	209
U.I.Djumaniyazov, B.J.Mirzaev	
Davlat ishtirokidagi korxonalarni korporativ boshqaruvni xalqaro standartlari asosida takomillashtirish	214
F.Djalilov	
Davlat tibbiyot tashkilotlarida ish beruvchining fuqarolik javobgarligini majburiy su'gurt qilish xarajatlarini hisobi.....	222
Kuliboyev Azamat Shonazarovich	
O'zbekistonda bank operatsion xarajatlari buxgalteriya hisobi.....	227
Qurbonova Sitara Vahobjon qizi	
O'zbekistonda kichik biznes va tadbirkorlik subyektlarini rivojlantirishning strategik yo'nalishlari.....	233
Musayev Ozodjon Shavkat o'g'li	
Пути обеспечения стабильного экономического роста в условиях перехода к зелёной экономике, совершенствования государственной экономической политики и повышения эффективности внедрения принципов цикличной экономики.....	237
Худайбергенова Адалат Негматуллаевна, Убайдуллаев Сирожиддин Жамшидович, Файзиёва Хамида	

Кудратовна, Эшбоев Миржалол Бахромович	
O'zbekiston sanoatining iqtisodiy holatini baholash	241
Mamanazarov Oybek Shomurodovich	
Maktabgacha ta'limda tayanch kompetensiyalarni shakllantirishda matematika va savod asoslarining didaktik yechimlari.....	247
Mingboyeva Guldorxon Maxmudovna	
Soliq tizimida soliq riskini baholash uslubiyoti.....	252
Nasimov Ravshanjon Azimovich	
Budjetni rejalashtirish tizimida jismoniy shaxslar daromadlari bo'yicha prognozlashni takomillashtirishning metodologik asoslari	260
Babaev Shavkat Bayramovich	
Понятие и сущность денежного потока в системе финансового управления.....	267
Машарипова Шахло Адамбаевна	
Yashil mehmonxonalarda strategik tahlil metodologiyasi	274
Rasulova Nigora Yusupovna	
Цифровая трансформация: новые возможности и современные тенденции в управлении бизнесом и инвестициями.....	279
Баратова Динора Алишеровна	
Mehmonxonalarda xizmat ko'rsatishning sifati va samaradorligini baholash.....	283
Ikromov Akbar Farxod o'g'li	
Модель внедрения open banking в Узбекистане: предложение на основе международного опыта и локальных особенностей.....	288
Камалов Шухрат Камалович, Аскарова Дилором Хожимуратовна, Баходиров Жасурбек Олёрбек ўғли, Маликов Шохрух Шокирович, Тенгелова Фарангиз Мажид кизи	
O'zbekistonda islom moliyasini joriy qilishning yo'llari	295
Ashurbayev Farrux Alisher o'g'li, Tuxsanov Eldor Dilmurod o'g'li	
AQSH tajribasiga ko'ra eksportni iqtisodiy o'sishga tasiri	299
D.E.Qarshiev	
Iqtisodiyotni tartibga solish orqali aholi farovonligini oshirishning ahamiyati	304
Berdibekov A.	
Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirish va aholi moliyaviy savodxonligini oshirishda inklyuziv molianing ahamiyati.....	308
Latipova Shaxnoza Maxmudovna	
Problems of the financial mechanism influence for stable and inertial development of enterprises.....	313
Zaynalov Jakhongir Rasulovich, Alieva Susanna	
Tibbiyot turizmni rivojlantirish va uning salohiyatini iqtisodiy baholashning ilmiy va uslubiy asoslari	317
Vofaxojayeva Dilafruz Marufovna	
Turistik destinatsiyalar va raqamli marketing texnologiyalari orqali turizm barqarorligini transformatsiya qilish	322
Nurmuhammadxon Oppoqqonov	
Kichik va o'rta biznes moliyaviy barqarorligining kambag'allikni kamaytirishdagi ahamiyati.....	327
Djamalov Xasan Numanjanovich	
Qoraqalpog'iston respublikasida turizmni rivojlantirishning tashkiliy va iqtisodiy salohiyatini baholash.....	335
Xoshimov Baxrom Baxadirovich	
O'zbekiston turizm sektorida tog' turizmining ulushi.....	343
Alimov Abduvakil Komil o'g'li	
O'zbekiston respublikasida investitsiya faoliyatini moliyaviy boshqarish va bunda xorij tajribasi.....	348
Ismailov Dilshod Anvarjonovich	

Tadbirkorlik faoliyatini samarali boshqarishda raqamli texnologiyalardan foydalanishning holati.....	354
Sattarov Xayrulla Fayzullayevich	
Tadbirkorlik faoliyatida innovatsiyalarni rivojlantirish strategiyasini tanlash va asoslash	358
Shakirova Madinaxon Gafurdjanovna	
O'zbekistonning xalqaro valyuta-moliya tashkilotlari bilan o'zaro hamkorlik aloqalarini mustahkamlash yo'nalishlari.....	362
Gulmurodova Marjona Olimjon qizi, Turg'unova Zohida Shavkat qizi, Umida Yuldasheva	
Jismoniy shaxslarning daromadlarini soliqqa tortish tartibini takomillashtirish.....	367
Bobomurotova Manzura Panji qizi	
Aksiyadorlik jamiyatlari va qimmatli qog'ozlar bozori o'rtasidagi iqtisodiy munosabatlar	372
Berdaliyev Javohir Jahongir o'g'li	
Farg'ona viloyati mahallalarida tadbirkorlikni va hunarmadchilikni rivojlanishi holati tahlili	379
Tuxtasinov Zafarjon Odiljonovich	
Проблемы охраны окружающей среды и формирования «зеленой экономики»	389
Ёдгорова Мухайё Шухратовна, Иминова Наргиза Акрамовна	
The evolution of passenger transport in uzbekistan and its impact on economic growth.....	392
Naubetova Ziyada Niyet kizi	
Davlat tibbiyot tashkilotlarida ish beruvchining fuqarolik javobgarligini majburiy sug'urta qilish xarajatlarining hisobi.....	397
Kuliboev Azamat Shonazarovich	
Jahon sug'urta amaliyotining O'zbekiston sug'urta bozorining rivojlanishiga ta'siri	402
Kuvatova Dinara Anvarovna	
Milliy iqtisodiyotda xorijiy investitsiyalarning ahamiyati va ta'sir mexanizmlari	406
Abdullayev Zoxid Xolxo'jayevich	
Xaridorlar bilan hisob-kitoblar auditida moliyaviy tahlil usullarini qo'llash xususiyatlari.....	411
Saginbaev Sultanbek Turdibay o'g'li, Sultamuratov Qallibek	
The function and value of commercial banks in fostering capital market growth	416
Isakov Janabay Yakipbaevich	
Raqamli texnologiyalarning korxonalar risk boshqaruvidagi rolini swot tahlili orqali tadqiq etishning ahamiyati	427
Tojimatov Izzatbek Ikromali o'g'li	
Germaniyaning deutsche banki va buyuk britaniyaning barclays banki xizmatlar amaliyoti va uni o'zbekiston bank tizimi faoliyatiga qo'llash yo'llari	432
Raxmatov Temur Sotiboldiyevich	
The state and development trends of business process auditing in joint-stock companies in uzbekistan.....	439
Utegenova Sarbinaz Turdimuratovna	
Mamlaktimizda amaldagi budjetlararo munosabatlarning tartibi hisobi, hamda uning ahamiyati	444
Tuxsanov Eldor Dilmurod o'g'li, Saydullayeva Zeboxon Shukrilla qizi	
Qurilish materiallari sanoatida innovatsion klasterlarni boshqarishni takomillashtirish	462
Xaydarova E'zoza Shukurullayevna, Li Zin Bo	
Barqaror rivojlanish va yashil iqtisodiyotning mamlakatimizda so'nggi yillardagi oshib borayotgan ahamiyati	467
Bahodirova Mohigul	
Conceptual framework for boosting the financial and economic performance of investment projects in industrial enterprises.....	472
Sarriev Kahraman Ramatullaevich	
Bandlik va ayollar tadbirkorligi	477
Ibodullayeva M.S.	

Mamlakatimiz yalpi ichki mahsulotini ekonometrik prognozlash.....	482
A'zamov Musurmon Axmadovich, Islomov Javohir	
Eksport siyosatini tadbirkorlik faoliyati rivojlanishiga ta'siri.....	488
Suvonov Ibrohim Izbosarovich, Abdug'aniyev Murodjon Shavkat o'g'li	
Aholini ish bilan ta'minlashda qishloq aholisini mehnat salohiyatidan foydalanish.....	492
Noiba Qodirova Maxmud qizi	
Yashirin iqtisodiyotni kamaytirishda rasmiy bandlik va moliyaviy munosabatlarni rivojlantirish	497
Xalimbetov Farxad Bagibekovich, Reyimberdiyev Baburbek Adilbek o'g'li	
Analysis of touristic potential and capacity of ecotourism sites	501
Abdurakhmanova Akida Faizulla kizi	
Xorijiy investitsiya ishtirokidagi korxonalarni moliyalashtirishni takomillashtirish.....	509
Salohiddinov Jaloliddin	
Infratuzilma va bozor infratuzilmasi tushunchalarining nazariy tavsifi	516
G'aniyev Botir Baxtiyorovich	
O'zbekiston va xorijiy davlatlarda aksiyadorlik jamiyatlarining qimmatli qog'ozlar orqali kapital yig'ish strategiyalari	520
Dilnozaxon Muxitdinova	
Iqtisodiy inqiroz paytida korxonalarda likvidlilikni boshqarish strategiyalari	527
Abdusalomova Nodira Bakhodirovna, Jabborova Sevinch Xusanovna	
O'zbekistonda islomiy mikromoliyaviy xizmatlar orqali ish bilan bandlikni oshirish istiqbollari.....	532
Mamatkulov Humoyun Bobir-ugli	
Textile enterprises and changing market conditions: integration of demand analysis, trend forecasting and strategic assortment management	536
Ikramova Nodira Burkhon kizi	
Aksiyadorlik korxonalari boshqaruv tizimida korporativ madaniyatni takomillashtirish.....	540
Umarchodjaeva Muyassarhon Ganievna, Omanova Nargiza Rustam qizi	
Moliyaviy faoliyat natijalari hisobi va auditini takomillashtirish.....	548
Po'latov Xudoyberdi Uktamovich, Abduxoliqov Isomiddin Ikrom o'g'li	
Rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlarda iqtisodiyotning real sektori korxonalariga kreditlar bo'yicha foiz stavkalariga ta'sir ko'rsatishda markaziy banklarning qayta moliyalash stavkalarining rolini tahlil qilish	553
Jabbarov Eliboy, Abdullayeva Charos Abdullo qizi	
O'zbekistonda qishloq xo'jalik mahsulotlarini qayta ishlashda innovatsiyalarning roli va iqtisodiy samaradorligi	558
Raximov Baxromjon Ibroximovich, Solohiddinov Nuriddin Sirojiddin o'g'li	
Sirkulyar iqtisodiyotni rivojlantirish orqali chiqindilarni boshqarish muammosini bartaraf etish yo'llari.....	563
Narzullayev Elmurod Shuxrat o'g'li, Hamrokulov Ulug'bek Abdurahmatovich	
Korxonani samarali boshqarishni ta'minlash strategiyalari	567
D.Mutalova	
Masofaviy ta'lim platformalarining qiyosiy tahlili va funksional xususiyatlari.....	571
Nabieva Nilufar Nabi qizi	
Raqamli iqtisodiyotning jamiyat hayotiga ta'siri.....	577
Aripova Ziyoda Xayrullayevna, Nurmuxamedova Tursunoy Usmonovna	
Transportda turistik xizmatlarni boshqarish mexanizmini takomillashtirish.....	581
Tuychiyev Anvarjon Muxtorjonovich	
Ipak yo'lining tarixiy madaniy merosi va hunarmandchiligi: dolzarb muammolar va tadqiqot istiqbollari	584
Xushnazarova Maxzuna Gulamdjanovna	

Eksport faoliyatini rag'batlantirishda institutsional va moliyaviy mexanizmlarning roli.....	589
Umarkulov Kodirjon Maxamadaminovich	
Elektron pul evolyutsiyasi.....	595
Marpatov Mavlonxon Dadashevich	
Yashil iqtisodiyotga o'tish jarayonida sanoat korxonalarining roli.....	600
Nasullayeva Yoqutoy Nasim qizi	
O'zbekistonda turizm marketingi va raqobatbardoshligini oshirish	606
Ikramova Nasiba Axmadovna	
Kambag'allikni qisqartirishning zamonaviy yo'nalishlari.....	610
Mirzayev Qulmamat Jonuzoqovich, Shodiyev Fazliddin Qalandar o'g'li	
Jamiyatda imkoniyati cheklanganlarning bandligini ta'minlashning ijtimoiy-iqtisodiy asoslari.....	615
Tilavova Munisa Maxmudovna	
Moliyaviy matematika vositalarining O'zbekiston kredit tizimidagi qo'llanilishi.....	620
Shamsiyeva Nigora Rafiq qizi	
Ecological sustainability in tourism: regional practices and global reflections.....	626
Sayyora Safaeva	
Quyi amudaryo mintaqasida turli darajadagi destinasiyalararo ixtisoslashgan klasterlarni shakllantirish asoslari va ularning o'ziga xos jihatlari.....	631
Doschanov Tangirbergen, Ollanazarov Bekmurod Davlatmurotovich	
Fine dining restoranlarida marketing strategiyalarining shakllanishi va mijoz jalb qilishda ularning ahamiyati.....	641
Jumaniyazova Sarvinaz Mansur qizi	
Soliq to'lovchilarning majburiyatlari bajarilishini kontseptual asoslari va shartlari asoslari xususida.....	644
Abdusherozov Abdullo Baxtiyorovich	
Davlat sektoridagi tashkilotlarda smetalar tuzish tartibi	651
Abdulaziz Norqochqorov Ziyadullayevich	
Качественное развитие рынка труда узбекистана.....	657
Мамадалиева Хафиза Холдаровна	
Kichik biznes subyektlarining aholi bandligini ta'minlash orqali kambag'allik darajasini pasaytirishdagi o'rni.....	664
Maxamadaliyev Boburbek Baxodir o'g'li	
Устойчивое развитие esg-менеджмента: от тренда к фундаментальной стратегии выживания и процветания.....	670
Собирова Нилуфар Бекпулат кизи	
Sirdaryo viloyatida investitsion faollikni oshirishda davlat va xususiy sektor hamkorligi	676
Mamatqulova Muxlisa Komiljon qizi	
Qurilish loyihalarini moliyalashtirishning milliy va xalqaro tajribasi	681
Yashin Iboyev	
Xizmatlar sohasida innovatsion muhitni yaratishning dolzarb masalalari.....	687
Kamoliddin Mamatqulovich Ibodov, Jamshid Abduxaliqovich Xolboyev	
Sanoat korxonalarining raqobatbardoshligini boshqarishda tovar aylanmasi tahlili.....	692
Jumayeva Gulrux Jo'raqulovna	
Xo'jalik yurituvchi subyektlarda innovatsion faoliyatning moliyaviy va boshqaruv hisobini takomillashtirish masalalari	698
Xushvaqtova Nozanin Nurbek qizi	
Effect of processing on nutrients in tomato products.....	706
Ergasheva Muhabbat Komil kizi	
Asosiy vositalarni davomiy (uzluksiz) baholash.....	710
Kuziev Islom Nematovich, Raxmonov Xurshidbek Shavkat o'g'li	

Sun'iy intellekt: Markaziy banklarni qanday o'zgartirmoqda?	715
Shahboz Qozoqov Ortiqbaevich	
Kichik biznes subyektlarida tashkil etilgan baliqchilikka ixtisoslashgan xo'jaliklarning mamlakat oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashdagi o'rni.....	720
Vazirov Azamat Yoqubjonovich	
Korxonalarning marketing faoliyatini strategik rivojlantirish yo'nalishlari.....	725
Isokboeva Zilola Rustam qizi	
К целям повестки 2030: анализ экономических индикаторов узбекистана	728
Салахутдинова Юлдуз Голибовна	
Современное состояние исследований в области использования цифровых технологий в инвестиционной деятельности	734
Ирмухамедова М.Д.	
Tijorat banklarining raqamli transformatsiyasi jarayoni, uning imkoniyatlari va xavf-xatarlarini tahlil qilish.....	741
Eshqobilov Ahmat Jovliyevich	
Aholi sonining o'sishi va iqtisodiy infratuzilmaga yuklanish: hududiy tahlil	745
To'rayev Nurbek Baykulovich	
O'zbekistonda oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash va boshqarishning hududiy rivojlantirish strategiyasi	751
Nuraliev Temurjon Erkinjon o'g'li	
O'zbekistonning zamonaviy korxona va tashkilotlarda boshqaruv masalalari	756
Ahtamova Mohigul Erkinovna	
Davlat tashkilotlarida ichki audit tuzilmalarini tashkil etishni rivojlantirish	761
Nasimov Fazliddin Sirojevich	
Yashil moliyalashtirishda sun'iy intellekt texnologiyalarining roli: imkoniyatlar va xavflar tahlili	765
Isoqulova Munisxon Abdurasul qizi	
Критерии экологичности бренда: как измерить «зеленый» имидж?	769
Носирова Чарос	
Qishloq xo'jaligini innovatsion texnologiyalar asosida boshqarish	775
Mamadiyarov Dilshad Uralovich, Normurodov Sarvar Norboy o'g'li	
Investitsion muhit tushunchasining makroiqtisodiy tahlili va nazariy model.....	780
Saidov Rasul Boltabayevich, Jo'rabekova Xumora Muzaffar qizi	
«O'ztransgaz» AJ faoliyatini 2024–2027 yillarga prognozlashtirishda ekonometrik modellar asosida tahlil	784
Sindorov Davlatbek Abdumajid o'g'li, Murodov Sardor Nurali o'g'li	
Favqulodda vaziyatlarning oldini olishga qaratilgan tibbiy profilaktik ishlar.....	791
Mahmudov Otamurod Hoshimovich, Murtazova Sh.N.	
Xizmat ko'rsatish sohasida elektron tijoratni rivojlantirishga ta'sir etuvchi omillar tahlili.....	795
Maxmudov Lazizbek Ubaydullo o'g'li	
O'zbekiston chakana savdosi tizimi va uning rivojlanishi.....	806
Yaqubov Azizbek G'anibekovich	

O'ZBEKISTON CHAKANA SAVDOSI TIZIMI VA UNING RIVOJLANISHI

Yaqubov Azizbek G'anibekovich

Urganch Ranch texnologiya universiteti

"Iqtisodiyot" kafedrası mudiri dotsent v.b.(PhD)

yaqubovazizbek2@gmail.com

ORCID ID: 0009-0003-2188-4562

Annotatsiya: Ushbu maqolada O'zbekiston Respublikasida chakana savdo tizimining shakllanishi va bosqichma-bosqich rivojlanishi iqtisodiy-statistik ma'lumotlar asosida chuqur tahlil qilingan. Tadqiqotda chakana savdo bozorining strukturaviy o'zgarishlari, savdo ob'ektlarining soni, maydoni va ularning urban va qishloq hududlarida taqsimlanishi bo'yicha tafsilotlar berilgan. Maqolada chakana savdo tizimini boshqarishdagi mavjud muammolar, normativ-huquqiy bo'shliqlar va ularga zamonaviy yondashuvlar asosida yechimlar taklif etiladi. Xususan, Global chakana savdoni rivojlanish indeksi, SWOT tahlil metodologiyasi, "ROPO" va "Omnichannel" savdo modellari tahlil qilinib, xorijiy ilg'or tajribalar milliy sharoitga integratsiyalash ehtimollari baholangan. Tadqiqot natijalari asosida chakana savdo korxonalarining raqobatbardoshligini oshirish va xizmat ko'rsatish sifatini yaxshilash bo'yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: chakana savdo, iqtisodiy tahlil, iste'mol bozori, savdo strategiyasi, SWOT tahlil, ROPO, omnichannel, zamonaviy savdo formati, chakana savdoni boshqarish.

Abstract: This scientific article presents a comprehensive analysis of the development of the retail trade system in the Republic of Uzbekistan, using economic-statistical methods. The study investigates structural transformations in the retail sector, including the expansion of the number and area of retail outlets and their distribution across urban and rural regions. The paper addresses existing management challenges, regulatory gaps, and suggests solutions based on modern strategies. Particular emphasis is placed on international experience through the Global Retail Development Index, SWOT analysis, and models such as ROPO and Omnichannel. Based on the findings, the paper offers scientific and practical recommendations for enhancing competitiveness and improving service quality in Uzbekistan's retail trade sector.

Key words: retail trade, economic analysis, consumer market, trade strategy, SWOT analysis, ROPO, omnichannel, modern retail formats, retail management.

Аннотация: В данной научной статье проведён комплексный анализ развития системы розничной торговли в Республике Узбекистан с применением экономико-статистических методов. В работе рассматриваются структурные изменения в розничной торговле, включая рост количества и площади торговых объектов, а также территориальное распределение между городскими и сельскими районами. Анализируются проблемы управления в отрасли, пробелы в законодательстве, и предлагаются пути их решения с учётом современных подходов. Особое внимание уделяется международному опыту через использование глобального индекса развития розничной торговли, метода SWOT-анализа и моделей ROPO и Omnichannel. На основании полученных данных выдвигаются научно-практические рекомендации по повышению конкурентоспособности и улучшению качества обслуживания в секторе розничной торговли.

Ключевые слова: розничная торговля, экономический анализ, потребительский рынок, стратегия торговли, SWOT-анализ, ROPO, омниканальность, современные форматы торговли, управление розничной торговлей.

KIRISH

Rivojlangan bozor iqtisodiyotiga o'tish jarayonida savdo tizimi, xususan, chakana savdo tarmog'i mamlakat iqtisodiyoti va ijtimoiy hayotining ajralmas tarkibiy qismiga aylangan. Aholining kundalik ehtiyojlarini qondirish, tovar va xizmatlar bilan uzluksiz ta'minlashda chakana savdo tizimining samarali faoliyati muhim ahamiyat kasb etadi. Shu sababli, mamlakatimizda so'nggi yillarda chakana savdo infratuzilmasini modernizatsiyalash, xizmat sifatini oshirish va ilg'or savdo texnologiyalarini joriy etishga alohida e'tibor qaratilmoqda.

Chakana savdoning iqtisodiyotdagi o'rnini uning nafaqat yalpi ichki mahsulot tarkibidagi ulushi, balki ish o'rinlari yaratish, iste'molchilar talabiga javob beruvchi bozor mexanizmlarini shakllantirishdagi roli bilan ham belgilanadi. Aholi daromadlarining oshishi, iste'mol madaniyatining takomillashuvi va zamonaviy savdo shakllarining rivojlanishi chakana savdo tizimining faoliyatini yangi bosqichga olib chiqmoqda.

O'zbekistonda chakana savdo tarmog'ining rivojlanishi bo'yicha mavjud statistik ma'lumotlar mazkur sohaning jadal sur'atlarda kengayib borayotganini ko'rsatadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Chakana savdo tizimi bo'yicha mavjud adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, so'nggi yillarda bu sohaning rivojlanishida iqtisodiy, institutsional va texnologik yondashuvlar tobora dolzarblik kasb etmoqda. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan 2020 yildagi Oliy Majlisga Murojaatnomasida savdo faoliyatini tartibga soluvchi qonunchilikni isloh qilish, xususiyy treyding kompaniyalarining rivojlanishini qo'llab-quvvatlash alohida vazifa sifatida belgilangan. Ushbu siyosiy asos soha rivoji uchun muhim nazariy va amaliy platforma bo'lib xizmat qiladi.

Akademiklar va iqtisodchi olimlar, xususan, G'.X. Saidov, Sh. Xamroyev, M. Juraev, Z. Yuldasheva va boshqa mualliflar o'z asarlarida chakana savdo korxonalarining transformatsiyasi, iste'mol bozori strukturasi, tovarlar aylanmasining o'sish dinamikasi kabi jihatlarni chuqur tahlil qilganlar. Bu asarlarda chakana savdoning iqtisodiy o'sishga ta'siri, ish bilan bandlikdagi roli va ichki bozorni to'ldirishdagi funksional xususiyatlari yoritilgan.

Xalqaro tajriba tahlil qilingan adabiyotlar orasida Kearney kompaniyasining "Global Retail Development Index" (2016-2019) yillarga oid hisobotlari muhim o'ringa ega. Ular global miqyosda chakana savdoning rivojlanish bosqichlari, investitsion jozibadorlik darajasi, ommaviy iste'mol tendensiyalari va zamonaviy savdo formatlarini tahlil qiladi. Ayniqsa, Xitoy, Hindiston, Malayziya va Indoneziya kabi mamlakatlar tajribasi bu borada dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Bundan tashqari, BMT, Jahon banki va Osiyo taraqqiyot bankining O'zbekistonda savdo tarmog'ining liberallashtirilishi, investitsion muhitning yaxshilanishi va iste'molchilar huquqlarini himoya qilishga qaratilgan hisobotlari amaliy tavsiyalar ishlab chiqishda asosiy manba bo'lib xizmat qiladi.

Shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi va Iqtisodiy taraqqiyot va kambag'allikni qisqartirish vazirligining yillik hisobotlari (2000–2021) asosida chakana tovar aylanmasining o'sishi, aholi jon boshiga xarajatlar va savdo ob'ektlarining soni bo'yicha real holat aniq ko'rsatkichlar bilan tasdiqlanadi.

O'rganilgan adabiyotlar shuni ko'rsatadiki, hozirgi sharoitda chakana savdoning innovatsion rivojlanishi uchun kompleks yondashuv zarur bo'lib, bu yondashuv ilmiy nazariyalar bilan amaliy ko'rsatkichlarni uzviy bog'lashni taqozo etadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotda chakana savdo tizimining rivojlanish holatini baholashda iqtisodiy-statistik tahlil, taqqoslash va dinamik usullar, hududiy differensial tahlil, xalqaro tajriba asosida interpretivistik va pozitivistik metodologik yondashuvlar, shuningdek, SWOT tahlil texnikasi hamda Kearney Global chakana savdoni rivojlanish indeksi mezonlari qo'llanildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoevning 2020-yil Oliy Majlisga Murojaatnomasida "Xaridorgir mahsulotlar turlarini aniqlash, ularga bozor topish va sotish bilan xususiyy treyding kompaniyalari shug'ullanishi, buning uchun esa, savdo faoliyatini tartibga soladigan qonun loyihalari to'plamini ishlab chiqish lozim"ligi, Bu tashqi savdo bilan bir qatorda, ichki bozorga ham tegishli ekanligi 2020-yil va keyingi yillarda iqtisodiyot sohasida amalga oshirish zarur bo'lgan 4-eng muhim dasturiy va maqsadli vazifalar sifatida belgilab berilgan.¹

Mazkur vazifalar chakana savdoni korxonalarini iste'mol tovarlari bozoriga samarali integrasiyalashuni ta'minlash va uni iste'mol tovarlari bozorini tartibga solishdagi asosiy rolini belgilash asosida hal etish imkoni mavjud.

O'zbekiston Respublikasida 2021-yilda jami chakana savdo aylanmasi xijmi 249 493,3 mlrd.so'mni tashkil qilib, 2020-yilga nisbatan 112,0 foizga o'sgan. Statistik ma'lumotlarga ko'ra, 2000-2021-yillar davomida chakana savdo aylanmasining yillik o'sishi o'rtacha 110,8 foizni tashkil etgan. 2000-yilda jami chakana savdo shahobchalarining soni 53,9 mingni tashkil etgan bo'lsa, ularning soni 2021-yilda 171,6 mingtaga etgan (1-jadval).

¹ O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi. <http://uza.uz/oz/politics/zbekiston-respublikasi-prezidenti-shavkat-mirziyoevning-oliy-25-01-2020>

1-jadval ma'lumotlardan ma'lum bo'lmoqdaki, O'zbekistonda fuqarolarga ijtimoiy himoyalash bo'yicha olib borilayotgan chora-tadbirlar natijasida aholi daromadlari, ish haqi va pensiyalar hamda aholi soni o'sib, oziq-ovqat va nooziq-ovqat tovarlariga bo'lgan talab keskin o'zgarmoqda va o'z-o'zidan chakana savdo tovar aylanmasi yillar davomida muntazam oshmoqda.

1-jadval. O'zbekiston Respublikasida chakana savdoni rivojlanishi²

Yillar	Chakana tovar aylanmasi, mlrd. so'm	O'tgan yilgan nisbatan chakana tovar aylanmasi o'sishi, %	Korxonalar soni, ming birlik
2000	1 787,5	107,6	53,9
2001	2 699,9	109,6	54,7
2002	3 786,3	102,1	59,2
2003	4 289,7	104,2	54,1
2004	4 787,5	105,2	54,7
2005	5 577,4	105,1	57,6
2006	7 453,8	114,7	59,0
2007	9 574,6	115,5	62,2
2008	12 682,3	118,4	66,9
2009	16 874,6	119,3	75,8
2010	21 872,8	113,6	84,4
2011	28 539,0	117,1	94,8
2012	36 946,4	113,9	98,6
2013	46 863,0	113,3	98,2
2014	58 136,6	113,3	101,5
2015	71 184,1	115,3	107,2
2016	88 071,6	114,4	114,3
2017	105 229,9	101,9	119,2
2018	133 195,2	106,5	132,9
2019	166 094,4	109,1	151,8
2020	199 518,8	105,7	169,4
2021	249 493,3	112,0	171,6
2022	270 687,2	109,9	211,7
2023	330 448,1	110,5	222,5

Respublikada 2000-2021-yillar davomida jami 117 mingdan ziyod chakana savdo ob'ektlari ishga tushirilib, savdo maydonlari 2000 ming m² ga ko'paydi. Savdo ob'ektlarining umumiy sonidan 45 mingga yaqini qishloq joylarda (36 foizi) faoliyat yuritmoqda. Biroq qishloq joylarda faoliyat yuritayotgan savdo ob'ektlarining umumiy maydoni esa, jami savdo maydonlariga nisbatan 30 foizni tashkil etmoqda.

Respublikada yirik savdo ob'ektlarini qurish va ularni modernizatsiyalash bo'yicha amalga oshirilayotgan chora-tadbirlarga qaramay, yillar davomida chakana savdo ob'ektlarining yiriklashuv darajasining pasayib borish holati saqlanib kelmoqda (2-jadval).

² O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi ma'lumotlari asosida tayyorlangan

2-jadval. O'zbekiston Respublikasi chakana savdo ob'ektlarining holati³

Yillar	Chakana savdo do'konlari soni, ming birlik	Chakana savdo maydonlari, ming m ²	Do'konlarga to'g'ri keluvchi o'rtacha chakana savdo maydoni, m ²
2000 y.	53,9	2592,4	48,1
2005 y.	57,6	3814,9	66,2
2010 y.	84,4	3965,1	47,0
2015 y.	107,2	4121,9	38,5
2020 y.	169,4	4214,2	24,9
2021 y.	171,6	4821,6	28,2
2022 y.	185 665	9 015,5	-
2023 y.	194 834	8 353,4	-

Respublikada 2000-yilda do'konlarga to'g'ri keluvchi o'rtacha chakana savdo maydoni 48,1 m² dan to'g'ri kelgan bo'lsa, 2015-yilda bu ko'rsatki 38,5 m² ni tashkil etgan, 2020-yilgacha bo'lgan davrda bu xolat 24,9 m² pasayish tendensiyasi saqlanib kelayotgan bo'lsa, 2021-yildan boshlab 28,02 m² ma'lum miqdorda oshganligini ko'rish mumkin. Bu esa, savdo shahobchalarini ko'payishi va ularning maydalashib borishini keltirib chiqarmoqda. Mazkur holat respublikada zamonaviy xizmat ko'rsatuvchi yirik savdo komplekslari (supermarketlar) tarmog'ini yetarlicha rivojlanmayotganligini anglatmoqda. Ayniqsa, bu holat qishloq joylarda yanada pastdir. Bu esa supermarketlar tarmog'i faqat shahar joylarda rivojlanayotganligini, qishloq aholisi esa an'anaviy savdo tarmoqlaridan foydalanib kelayotganligini anglatmoqda.

Yuqoridagi tahlillardan ma'lum bo'lmoqdaki, mamlakatimizda ob'ektiv shakllangan tovarlar va xizmatlar bozori uchun ulgurji va chakana savdoni integratsiyalashgan faoliyatini ta'minlovchi qonuniy asos va boshqaruvga ega emas. Shuning uchun, respublikada "Savdo va xizmat ko'rsatish to'g'risida"gi yangi qonuni ishlab chiqish va qabul qilish "O'zbekiston savdo va xizmat ko'rsatish vazirligi"ning tashkil etish zarurligi⁴ mamlakatimizdagi shu sohaning yetakchi olimlari tomonidan e'tirof etilmoqda.

O'zbekistonda chakana savdosini rivojlanish tendensiyalari bo'yicha qo'yilgan muammolar echimi jahon mamlakatlarining Global chakana savdoni rivojlanish indeksi asosida ushbu sohada eng rivojlangan mamlakatlarni belgilash va ularning asosiy strategik yo'nalishlarini aniqlash va tajribalardan foydalanish imkoniyatlari belgilashda foydalaniladi. Xorijiy davlatlarni chakana savdo tizimi jarayoni sohaviy faoliyatlarini tahlillari, uni samarali tashkil etish yo'nalishlariga kengroq izohlab berish maqsadida interpretivistik va pozitivistik yo'nalishlar qo'llanilib unga ko'ra, chakana savdoni samarali tashkil etishdagi tajribalardan foydalanish imkoniyatlari belgilashda foydalaniladi. Chakana savdoni rivojlanishi bo'yicha ilg'or davlatlarni asosiy yo'nalishlarini o'rganishda va baholashda Global chakana savdoni rivojlanish indeksi bo'yicha tanlangan mezonlar asos sifatida qabul qilinadi.

Pozitivistik tadqiqotda so'rovlar birlamchi va ikkilamchi ma'lumotlarni to'plab olish va ularni statistik jihatdan tahlil etish hamda natijalarni umumiy to'plamga qo'shish uchun ishlatiladi. Pozitivistik yo'nalish uchun O'zbekistonda chakana savdoni rivojlanish tendensiyalari statistik ko'rsatkichlarni baholash asosida SWOT tahlil o'tkaziladi.

Yuqoridagi tahlillardan kelib chiqib, O'zbekiston chakana savdosini rivojlanishining mavjud holatini SWOT tahlili 4-jadvalda keltirildi.

³ O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi ma'lumotlari asosida tayyorlangan

⁴ Ergashxodjaeva Shaxnoza Djasurovna, Soliev Axmadjon, Fattaxov Adxamjon Azizovich, Yusupov Muxammadamin. Problemi ispolzovaniya teoretiko-metodologicheskix osnov marketinga v prosesse realizatsii strategiy deystviy. Mejdunarodnaya nauchno-prakticheskaya konferentsiya Strategiya deystviy Respubliki Uzbekistan: makroekonomicheskaya stabilnost, investitsionnaya aktivnost i perspektivi innovatsionnogo razvitiya" sbornik nauchnix materialov i statey. TGEU. 2018. St-286.

4-jadval. O'zbekistonda chakana savdoni rivojlanishi bo'yicha SWOT tahlili⁵

Kuchli tomonlar	Kuchsiz tomonlar
Ko'ptarmoqli chakana savdoni rivojlanishi; Ma'muriy islohotlar, hisobotlarni, shuningdek ruxsatnomalarni olish jarayonini soddalashtirish; Chakana savdo ob'ektlarini qurishni rag'batlantirish; Franchayzingni rivojlanishi Onlayn bozorni kengayib borishi; Raqamli iqtisodiyotni shakllantirish bo'yicha davlatning faol siyosati	Yirik savdo markazlari va zamonaviy savdo shahobchalari o'rtasida iste'mol tovarlari narxidagi yuqori farqlar; Savdoni boshqarish bo'yicha qonunchilik tizimi; Import tovarlar bo'yicha cheklovlar sababli etarli darajada assortiment shakllanmaganligi; Chakana savdo ob'ektlari va undagi assortiment bo'yicha aholini xabardor qilish bo'yicha samarali kommunikasiya yo'qligi
Imkoniyatlar	Taxdidlar
Potensial iste'molchilar sonining ko'payishi. Yirik savdo va xizmat ko'rsatish bo'yicha yangi dasturlarni yaratish. Savdoni investisiyalash; Yangi qonunchilik tizimini yaratilishi; Savdoni soliq orqali tartibga solish shaklidan, iste'molchilar nazoratiga asoslangan shaklga o'tishi.	Respublika hududlarida chakana savdoning notekis rivojlanishi. Iste'molchilar talabining o'zgarishsiz qolishi. Kredit mablag'larining etishmasligi, yuqori foiz stavkalari. Korxonalarni mamlakat iqtisodiyotidagi tarkibiy o'zgarishlarga moslashish qobiliyatining pastligi

O'zbekiston chakana savdosida keyingi yillar davomidagi innovasion o'zgarishlar sifatida quyidagilarni keltirish mumkin:

- doimiy mijozlarni ko'paytirish bo'yicha diskont kartalarini yirik savdo ob'ektlarida qo'llashni ko'payib borayotganligi;
- xizmat ko'rsatish usullari va mijozlarni jalb qilishda raqamli texnologiyalardan foydalanayotganligi;
- savdo korxonalari tomonidan nooziq-ovqat tovarlari uchun muddatli to'lov shakllarini ko'payib borayotganligi;
- marketing sohasidagi yangiliklar, xususan, reklama-ijtimoiy tarmoqlarning yangi kanalidan faol foydalanish;
- QR-kod skaynerlash tizimlaridan foydalanishni kengayib borishi va.x.k.

Jahon va milliy bozorlarda globallashtirish va integratsiya jarayonlarining hamda raqobatning kuchayishi chakana savdo korxonalariga innovatsiyalarni faol joriy etishni rag'batlantirmoqda. O'rganilgan iqtisodchilarning fikrlarini umumlashtirish asosida istiqbolda chakana savdoning asosiy rivojlanish tendensiyasi iste'molchilarga yo'naltirilgan zamonaviy boshqaruv modellarini joriy etishni taqozo etadi.

Respublika chakana savdo korxonalarida "Omnichannel" strategiyalaridan foydalanishning raqamli iqtisodiyot sharoitida nafaqat chakana savdo do'konlarida, balki onlayn do'konlarda ham savdo va mijozlarga xizmat ko'rsatish samarali strategik yondashuv sifatida qarash lozim. "Omnichannel" prinsipidan foydalangan holda, savdogar yanada kengroq tanlov taklif qilishi mumkin va tabiiy ravishda xaridorlarning sonini ko'paytiradi.

Chakana savdoda xorijiy mamlakatlar amaliyotda qo'llanilayotgan ROPO usulidan foydalanish ham yuqori samara beradi. Uning asosiy xususiyati tovarni onlayn o'rganish va oflayn sotib olishdir. Google tadqiqotlariga ko'ra, Evropa mamlakati internet do'konlardan dastlabki qidiruv amalga oshirilgandan keyin oflayn xaridlarni amalga oshirish bo'yicha xaridorlarning qariyb 37 foizni tashkil etadi. Jumladan, internet ta'sirini oflayn sotuvlar Germaniyada 61 foizni, Buyuk Britaniyada 36 foizni va Gollandiyada 8 foizni tashkil etadi. Respublikamizning yirik savdo tarmoqlari bo'lgan "korzinka" o'zining korzinka.uz elektron katalogini doimiy yangilab boruvchi tizimni yo'lga qo'ygan. "Mediapark" savdo tarmog'i onlayn savdo va "ROPO" tizimlaridan samarali foydalanmoqda. ROPO" tizimlaridan barcha chakana savdo tarmoqlarida yo'lga qo'yish orqali korxonalarda sotuvlar hajmini oshirish imkoniyatlari keng.

Savdo rivojlanishidagi yana bir muhim tendensiya "virtual sotuvchi" tizimidir. Jahon amaliyotida zamonaviy texnologiyalarga tayanib, an'anaviy savdodan voz kechgan tarmoq avtosalonlardir. Xalqaro amaliyotda ushbu trend avtomobillar raqamli texnologiyalar yordamida sotiladi. Chakana savdoda sun'iy intellekt asosida ishlovchi "virtual sotuvchi" lardan samarali foydalanishga asosiy e'tibor berilishi maqsadga muvofiq.

Raqobat muhitida chakana savdo korxonalari faoliyati samaradorligini oshirishga ta'sir ko'rsatuvchi tendensiyalardan biri savdo do'konining shunday shakli bo'lib, u savdo maydonchasida "SHOP-IN-SHOP" (ingliz tilidan tarjima qilinganda "do'kondan do'konga" deb nomlanadigan savdo maydonchalarini tashkil etish shaklidir. Tadqiqotlarga ko'ra, ushbu yondashuv ma'lum bir joyda sotishni 30-200 foizga oshirishga

5 Muallif ishlanmasi

yordam beradi.⁶ Ushbu amaliyot ma'lum brendga tegishli bo'lgan tovarlar nomenklaturasini bir joyda sotishga yo'naltirilgan "brend-maydonchasi"ni tashkil etuvchi tizimdir.

SHOP-IN-SHOP formati deyarli har qanday biznes uchun foydalidir, chunki ushbu ko'p formatli echim savdoga yo'naltirilgan investisiya samaradorligini oshirish va barcha qatnashayotgan sheriklarning raqobatdoshligini oshirish imkonini beradi. Bu brendni tan olishga va unga bo'lgan sodiqlikni oshirishga yordam beradi. Bir vaqtning o'zida barcha kommunikasiya vositalari orqali iste'molchilarga ta'sir qilishning bir nechta usullaridan foydalanish imkonini beradi. Mijozlarga maksimal darajada e'tibor beradigan va mahsulotning barcha afzalliklari haqida ma'lumot beruvchi xodimlarning mavjudligini talab qiladi.

Xulosa qilganda, mamlakat aholisini zaruriy iste'mol tovarlari bilan ta'minlovchi soha hisoblangan chakana savdoni zamonaviy trendlaridan foydalanish korxonalar raqobatbardoshligini oshirish bilan birga iste'mol madaniyatini shakllantirishga va aholi turmush farovonligini ta'minlashga imkon beradi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Yuqoridagi tahlillar asosida xulosa qilish mumkinki, O'zbekistonda chakana savdo tizimi so'nggi yillarda barqaror o'sish sur'atlarini namoyon etayotgan bo'lsa-da, uning tarkibiy va hududiy jihatlari, boshqaruv mexanizmlari, infratuzilmasi va zamonaviy savdo formatlariga integratsiyalashish jarayoni hanuzgacha to'liq shakllanmagan. Qishloq joylarida savdo maydonlari yetishmasligi, xizmat sifati pastligi va normativ-huquqiy bazaning eskirgani tizimning raqobatbardoshligiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Shu bilan birga, xalqaro tajriba tahlili shuni ko'rsatadiki, ROPO, Omnichannel va Shop-in-Shop kabi strategiyalarni joriy etish chakana savdo samaradorligini oshirishda muhim omil bo'lib xizmat qilmoqda. Zamonaviy texnologiyalar, raqamli savdo vositalari, iste'molchiga yo'naltirilgan yondashuvlar va davlat tomonidan yaratilayotgan qulay muhit chakana savdo tizimini rivojlantirishning strategik yo'nalishlari sifatida qaralishi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Oliy Majlisga Murojaatnomasi, 2020-yil, www.president.uz
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Farmoni PF-3722-son, 2006-yil 18 avgust — "Ulgurji va chakana savdoni liberallashtirish hamda uni rivojlantirish uchun qulay sharoit yaratish to'g'risida".
3. O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi. "O'zbekiston Respublikasida chakana savdo ko'rsatkichlari" — 2000–2021-yillar statistik to'plami.
4. Kearney Global Retail Development Index Reports (2016–2019). URL: <https://www.kearney.com/global-retail-development-index>
5. G'.X. Saidov, M. Juraev. "Savdo tizimini isloh qilishning iqtisodiy asoslari" — T.: Iqtisodiyot, 2018.
6. Xamroyev Sh., Yuldasheva Z. "Bozor munosabatlari sharoitida chakana savdoning rivojlanish omillari" // Iqtisodiyot va ta'lim, 2020, №3.
7. Osiyo Taraqqiyot Banki. "O'zbekistonda savdo infratuzilmasini rivojlantirishga doir tahliliy hisobot", 2021.
8. Jahon banki. "O'zbekiston: Bozor iqtisodiyotiga o'tish davrida savdo sektori holati" — World Bank Group, 2020.
9. UNCTAD. "Digital Economy Report 2021: Cross-border e-commerce and retail markets".
10. Korzinka.uz — Rasmiy sayt: www.korzinka.uz
11. Mediapark.uz — Rasmiy sayt: www.mediapark.uz
12. OECD. "Retail Trade and Consumer Trends in Emerging Markets" — 2020.

⁶ Format shop-in-shop (magazin v magazine). Kak poluchit maksimum vigodi? Vadimdecor. Rejim dostupa: <http://vadimdecor.com> (data obrasheniya 20.10.2014).

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 6

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>